

EKSAMEN I MATEMATIKK 3 (REA3011)

7. APRIL 2016 KL. 1630 – 2030

Faglærer: Hans Engenes

Tillatte hjelpemidler: Godkjent kalkulator og Haugans formelsamling.

Oppgavene er på **2 sider**, og en formelsamling på 2 sider følger med, så ialt 4 sider er utlevert.

Bruk penn eller blyant som gir gjennomslag. Ved innlevering skilles hvit og gul besvarelse, og de legges i hvert sitt omslag. Oppgavetekst, kladd og blå kopi beholdes av kandidaten. Husk kandidatnummer på alle ark.

Skriv besvarelsen slik at det er mulig å se hvorfor dine svar er slik de er. Resultater av utregninger skal skrives på eksakt form, hvis ikke annet er angitt i oppgaven.

Oppgave 1

Funksjonen f er gitt ved: $f(x, y, z) = \frac{xy^2}{z^3}$, $z > 0$, og P er punktet $(1, 2, 3)$.

- (a) Finn gradientens verdi i P , $\nabla f(1, 2, 3)$.
- (b) Finn et uttrykk for den lineære approksimasjonen til f i P .
- (c) Finn den maksimale verdien for den retningsderiverte til f i P .
- (d) Finn en likning for tangentplanet i P til nivåflaten til f gjennom P .
- (e) Finn den enhetsvektoren som peker i retningen for maksimal verdi av den retningsderiverte til f i P .

Oppgave 2

Området D i xy -planet er avgrenset av sirkelen med sentrum i $(2, 5)$ og radius 3, kurven C er randa til D , orientert “mot utviserne”, og vektorfeltet $\vec{F}$ er gitt i hele xy -planet ved: $\vec{F}(x, y) = (x^5 + 5y)\vec{i} + (8x - y^8)\vec{j}$. Beregn arbeidsintegralet $\oint_C \vec{F} \cdot d\vec{r}$.

Oppgave 3

Legemet T er avgrenset av kuleflaten med sentrum i $(1, 2, 3)$ og radius 4, flaten S er overflaten til T , orientert “ut av T ”, og vektorfeltet $\vec{F}$ er gitt i hele rommet ved: $\vec{F}(x, y, z) = (9x + 4y^2 + 5z^3)\vec{i} + (x^4 - 2y + 2z^3)\vec{j} + (2x^3 - 3y^4 - z)\vec{k}$.

Beregn fluksen $\iint_S \vec{F} \cdot \vec{n} \, dS$.

Oppgave 4

C_1 er det rette orienterte linjestykket i $\mathbf{R}^3$ fra $(2, 0, 0)$ til $(0, 2, 0)$.

(a) Beregn arbeidsintegralet $\int_{C_1} (2y\vec{i} + 3x\vec{j}) \cdot d\vec{r}$.

(b) Vis at begge punktene $(2, 0, 0)$ og $(0, 2, 0)$ ligger på skjæringskurven for sylinderflaten gitt ved $x^2 + y^2 = 4$ og grafen til $z = 2xy/(x^2 + y^2)$.

(c) Beregn arbeidsintegralet $\int_{C_2} (2y\vec{i} + 3x\vec{j}) \cdot d\vec{r}$, der C_2 er den delen av skjæringskurven til sylinderflaten $x^2 + y^2 = 4$ og grafen til $z = 2xy/(x^2 + y^2)$ som er orientert fra $(2, 0, 0)$ til $(0, 2, 0)$, og som passerer gjennom punktet $(\sqrt{2}, \sqrt{2}, 1)$.

Oppgave 5

Vektorfeltet $\vec{F}$ er gitt i $\mathbf{R}^3$ unntatt z -aksen ved:

$$\vec{F}(x, y, z) = \left(y + \frac{x}{x^2 + y^2}\right)\vec{i} + \left(x + \frac{y}{x^2 + y^2}\right)\vec{j}.$$

(a) Finn $\text{curl}(\vec{F})$ og $\text{div}(\vec{F})$.

(b) Beregn arbeidsintegralet $\int_C \vec{F} \cdot d\vec{r}$, der C er enhetssirkelen i xy -planet (dvs. sentrum i origo og radius 1), orientert "mot urviserne", sett fra $(0, 0, 5)$.

(c) Finn ut om $\vec{F}$ er konservativt i sitt definisjonsområde.

(d) La S være flaten gitt ved $z = (1 - x^2 - y^2)^{1/4}$, $x^2 + y^2 \leq 1$, orientert oppover (dvs. med $\vec{n} \cdot \vec{k} \geq 0$ overalt på S), og beregn fluksen $\iint_S \vec{F} \cdot \vec{n} dS$.

Oppgave 6

En gitarstreng med lengde 1 m trekkes 2 mm ut fra sin hvilestilling i et punkt 0,70 m fra venstre ende. Den holdes i ro inntil den slippes, ved tidspunktet $t = 0$. Strengen beveger seg deretter slik at utslaget $u(x, t)$ fra hvilestillingen, x m fra venstre ende ved tiden t sekunder, er gitt ved $u_{tt} = c^2 u_{xx}$ for $0 < x < 1$ og $t > 0$, der $c = 1000$ m/s.

Tegn skisser av strengens form ved tidspunktene 0,0001, 0,0003 og 0,0006 sekunder. Bruk målestokk der 10 cm på skissene i x -retningen svarer til 1 m, mens 2 cm i y -retningen svarer til 1 mm.

FORMELSAMLING FOR BRUK VED EKSAMEN I MATEMATIKK 3

Koordinatskifte i multiple integraler:

Dobbeltintegral, generelt: $\left. \begin{array}{l} x = x(u, v) \\ y = y(u, v) \end{array} \right\} \Rightarrow$

$$\iint_R f(x, y) dx dy = \iint_S f(x(u, v), y(u, v)) |J(u, v)| du dv \quad \text{der} \quad J(u, v) = x_u y_v - x_v y_u.$$

Dobbeltintegral, polarkoordinater:

$$\left. \begin{array}{l} x = r \cos \theta \\ y = r \sin \theta \end{array} \right\} \Rightarrow \iint_R f(x, y) dx dy = \iint_S f(r \cos \theta, r \sin \theta) r dr d\theta$$

Trippelintegral, generelt: $\left. \begin{array}{l} x = x(u, v, w) \\ y = y(u, v, w) \\ z = z(u, v, w) \end{array} \right\} \Rightarrow$

$$\Rightarrow \iiint_R f(x, y, z) dx dy dz = \iiint_S f(x(u, v, w), y(u, v, w), z(u, v, w)) |J(u, v, w)| du dv dw$$

$$\text{der } J(u, v, w) = \begin{vmatrix} x_u & x_v & x_w \\ y_u & y_v & y_w \\ z_u & z_v & z_w \end{vmatrix}.$$

Trippelintegral, sylinderkoordinater:

$$\left. \begin{array}{l} x = r \cos \theta \\ y = r \sin \theta \\ z = z \end{array} \right\} \Rightarrow \iiint_R f(x, y, z) dx dy dz = \iiint_S f(r \cos \theta, r \sin \theta, z) r dz dr d\theta$$

Trippelintegral, kulekoordinater: $\left. \begin{array}{l} x = \rho \sin \phi \cos \theta \\ y = \rho \sin \phi \sin \theta \\ z = \rho \cos \phi \end{array} \right\} \Rightarrow$

$$\Rightarrow \iiint_R f(x, y, z) dx dy dz = \iiint_S f(\rho \sin \phi \cos \theta, \rho \sin \phi \sin \theta, \rho \cos \phi) \rho^2 \sin \phi d\rho d\phi d\theta$$

Gradient, divergens og “curl”:

$$\text{grad}(f) = \nabla f = f_x \vec{i} + f_y \vec{j} + f_z \vec{k}$$

$$\text{div}(\vec{F}) = \nabla \cdot \vec{F} = P_x + Q_y + R_z, \quad \text{der } \vec{F} = P\vec{i} + Q\vec{j} + R\vec{k}$$

$$\text{curl}(\vec{F}) = \nabla \times \vec{F} = \begin{vmatrix} \vec{i} & \vec{j} & \vec{k} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ P & Q & R \end{vmatrix} = (R_y - Q_z)\vec{i} - (R_x - P_z)\vec{j} + (Q_x - P_y)\vec{k}$$

To viktige setninger:

Divergenssetningen (Gauss' setning): $\iint_S \vec{F} \cdot \vec{n} \, dS = \iiint_T \nabla \cdot \vec{F} \, dV$

dersom T er et begrenset legeme, S er overflaten til T og er stykkevis glatt, $\vec{n}$ er den overalt utadrettede enhetsnormalvektor på S og $\vec{F}$ er et vektorfelt hvis komponenter er definert og kontinuerlig deriverbare i hele T og på hele S .

Stokes' setning: $\oint_C \vec{F} \cdot \vec{T} \, ds = \iint_S (\nabla \times \vec{F}) \cdot \vec{n} \, dS$

dersom S er en lukket, begrenset og stykkevis glatt flate, $\vec{n}$ er en orientering av S , C er randkurven til S positivt orientert m.h.p. $\vec{n}$, og $\vec{F}$ er et vektorfelt hvis komponenter er definert og kontinuerlig deriverbare i en åpen del av rommet som inneholder S .

Ordinære differensiallikninger:

1.-ordens lineære, homogene, med konstante koeffisienter:

Allmenn løsning av $F'(t) + aF(t) = 0$ er $F(t) = Ce^{-at}$.

2.-ordens lineære, homogene, med konstante koeffisienter:

Allmenn løsning av $aF''(t) + bF'(t) + cF(t) = 0$ (der $a \neq 0$) avhenger av a , b og c , slik:

(1) Hvis $ar^2 + br + c = 0$ har to forskjellige reelle røtter, r_1 og r_2 :

$$F(t) = C_1 e^{r_1 t} + C_2 e^{r_2 t}.$$

(2) Hvis $ar^2 + br + c = 0$ har bare én (reell) rot, r : $F(t) = (C_1 t + C_2) e^{rt}$.

(3) Hvis $ar^2 + br + c = 0$ har to komplekse røtter, $\alpha \pm \beta i$:

$$F(t) = e^{\alpha t} (C_1 \cos \beta t + C_2 \sin \beta t).$$

Partielle differensiallikninger,

d'Alemberts løsning av bølgelikningen $c^2 u_{xx} = u_{tt}$:

Allmenn løsning kan skrives slik: $F(x + ct) + G(x - ct)$.

Løsninger som oppfyller randbetingelsen $u_t(x, 0) = 0$ kan skrives slik:

$$F(x + ct) + F(x - ct).$$

Fourierrekker, halvperiodiske utvidelser:

Hvis $f(x)$ er definert og stykkevis kontinuerlig og begrenset på $[0, L]$, da gjelder følgende for de $x \in [0, L]$ der f er kontinuerlig:

$$f(x) = a_0 + \sum_{n=1}^{\infty} a_n \cos\left(\frac{n\pi}{L}x\right), \text{ der}$$

$$a_0 = \frac{1}{L} \int_0^L f(x) \, dx \quad \text{og} \quad a_n = \frac{2}{L} \int_0^L f(x) \cos\left(\frac{n\pi}{L}x\right) \, dx,$$

$$\text{og: } f(x) = \sum_{n=1}^{\infty} b_n \sin\left(\frac{n\pi}{L}x\right), \text{ der } b_n = \frac{2}{L} \int_0^L f(x) \sin\left(\frac{n\pi}{L}x\right) \, dx.$$